

حلم و کظم غیظ

بدان که، ضد غضب، «حلم» است که عبارت است از اطمینان نفس، به حیثی که قوه غضب به آسانی او را حرکت ندهد و مکاره روزگار او را به زودی مضطرب نگرداند. و «کظم غیظ» که عبارت است از فرو بردن خشم، و خود را در حالت غضب نگاه داشتن، اگر چه حلم نیست، ولی آن نیز ضدیت با غضب دارد، که نمی گذارد آثار غضب ظهور نماید. پس این دو صفت شریفه ضد غضبند، و هر دو از اخلاق حسنه و صفات فاضله اند.

اما صفات حلم؛ پس آن بعد از صفت علم، اشرف کمالات نفسانیه است، بلکه علم را بدون حلم نفعی و اثری نیست، و شجره دانایی را بی باغبانی بردباری ثمری نیست؛ از این جهت است که هر وقت که مدح علم می شود، حلم نیز با او ذکر می گردد. و حضرت رسول (ص) فرمودند که: ((خداوندا! مرا به سبب علم، بی نیاز کن، و به صفت حلم، مرا زینت بده.))^۱ و باز آن حضرت فرمودند که، پنج چیز از طریقه پیغمبران مرسل است؛ یکی از آن ها را صفت حلم شمرده اند.^۲ و نیز فرمودند که ((طلب کنید مرتبه بلند را نزد خدا، عرض کردند: به چه چیز حاصل می شود؟ فرمودند: هر که دوستی تو را قطع کند، تو با او پیوند کن، و هر که تو را از نیکی خود محروم سازد، تو با او نیکی و احسان کن، و هر که به نادانی با تو رفتار نماید، تو حلم بورز.))^۳ و فرمودند که: ((بنده مسلم، به واسطه حلم، به مرتبه کسی می رسد که روزها را روزه می گیرد و شب ها را به عبادت به سر می برد.))^۴ و فرمودند که: ((خدا بنده حلیم را دوست دارد و فحش گوی بی مبالا را دشمن دارد.))^۵ و فرمودند که: ((سه چیز است که هر کس یکی از آن ها را نداشته باشد، هیچ عملی او را فایده نمی بخشد: اول: تقوایی که او را از معاصی بازدارد. دوم: حلمی که به آن، زبان سفها را از او کوتاه کند. سوم: خلق نیکی که در میان مردم زندگانی کند.))^۶

و از آن جناب روایت شده که: ((چون خلائق در روز قیامت جمع شوند، منادی ندا می کند که: کجايند اهل فضل؟ پس طایفه ای برمی خیزند و به شتاب به جانب بهشت می خرامند. ملائکه به ایشان برمی خورند و می گویند: چرا به شتاب به جانب بهشت روانه اید؟ می گویند: ما اهل فضل هستیم. می گویند: چه فضل و مزیتی برای شما بود؟ می گویند: هر وقت که ظلمی به ما می رسید، صبر می کردیم؛ و کسی که به ما بدی می کرد، از او عفو می نمودیم؛ و کسی که به ما نادانی می کرد، حلم می نمودیم. ملائکه می گویند: بلی! اهل فضل هستید. داخل بهشت شوید.))^۷ و باز آن حضرت فرمودند: ((هرگز خدا به جهالت و نادانی، کسی را عزیز نکرد، و هرگز با حلم و بردباری، کسی را ذلیل نگردانید.))^۸

۱. رک: کافی، ج ۲، ص ۳۰۲، ح ۲.
 ۲. همان، ج ۶، ص ۶۵۵، ح ۱۷۲۳۸.
 ۳. احیاء العلوم، ج ۳، ص ۱۵۳، محجة البیضاء، ج ۵، ص ۳۱۱.
 ۴. احیاء العلوم، ج ۳، ص ۱۵۳، کنز العمال، ج ۳، ص ۱۲۹، خ ۵۸۰۹.
 ۵. کافی، ج ۲، ص ۱۱۲، ح ۸ و ص ۳۲۵، ح ۱۱.
 ۶. نهج البلاغه فیض الاسلام، حکمت ۹۱، ص ۱۱۲۸، بحار الأنوار، ج ۶۹، ص ۴۰۹، ح ۱۲۱.
 ۷. کافی، ج ۲، ص ۱۱۲، ح ۶، بحار الأنوار، ج ۷۱، ص ۴۱۴، ح ۱۶.
 ۸. کافی، ج ۲، ص ۱۱۲.